

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2009
YEARBOOK

ГОДИНА 1

VOLUME I

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2009
YEARBOOK

ГОДИНА 1

VOLUME I

UNIVERSITY "GOCE DELCEV" – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф д-р Ристо Фотов

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Ристо Фотов
Доц. д-р Круме Николовски
Проф. д-р Трајче Мицески
Проф. д-р Милан Илиески
Асист. м-р Борјан Ѓоргиев
Асист. м-р Стеван Габер

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D
Prof. Risto Fotov, Ph.D
Ass. Prof. Krume Nikolovski Ph.D
Prof. Trajce Miceski Ph.D
Prof. Milan Ilieski, Ph.D
Assist. Borjan Gorgiev, MSc
Assist. Stevan Gaber, MSc

Редакциски одбор

Проф. д-р Ристо Фотов
Доц. д-р Круме Николовски
Проф. д-р Трајче Мицески
Проф. д-р Милан Илиески

Editorial staff

Prof. Risto Fotov, Ph.D
Ass. Prof. Krume Nikolovski Ph.D
Prof. Trajce Miceski Ph.D
Prof. Milan Ilieski, Ph.D

Главен и одговорен уредник
Проф. д-р Трајче Мицески

Managing & Editor in chief
Prof. Trajce Miceski Ph.D

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)

Техничко уредување
Славе Димитров

Technical editor
Slave Dimitrov

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Printing

„Vtori Avgust“ - Stip
Printing No 300

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Економски факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. факс 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Stip
Faculty of Economics
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
 CONTENT

Д-р Ристо Фотов	
Одржлив развој - императив на современиот свет	7
Д-р Ристо Фотов	
Анатомија на финансиската и економската криза во светот	18
Проф. д-р Трајче Мицески	
Очекуваното траење на животот во европските земји и нивната корелативна зависност со бруто-домашниот производ по жител	25
Проф. д-р Трајче Мицески	
Менаџмент филозофија на совршенство - лидерство со љубов	34
Проф. д-р Димитар Ефтимоски	
Видови претприемништво	44
Доц. д-р Круме Николоски	
Менаџмент на здравствено-информациски системи - од податоци, преку информации до знаење	52
Доц. д-р Круме Николоски	
Човечки ресурси во јавно-здравствениот систем - од адекватна работна сила до квалитетна здравствена заштита.....	68
Jollanda MEMAJ Assoc. Prof. Dr. Raimonda DUKA	
MPA Analysis of public expenditure on education in Albania	80
Evis Kushi, PhD 88	
Measuring asymmetric information in Albanian tourism	90
Трајко Мицески*, Петар Клетниковски**	
Заедничка аграрна политика на ЕУ	101
М-р Борјан Ѓоргиев	
Образованието и менаџментот на знаење - фактори за развој на човечките ресурси во економија базирана на знаење	109
М-р Златко Бежовски	
Матрица за е-бизнис настап на македонските компании и претприемачи	119

М-р Стеван Лазар Габер	
Улогата на пактот за стабилност и раст во креирањето на фискалната политика во Европската унија	132
Помлад асистент Марија Димитрије Гогова	
Евидентни недостатоци во регулирањето на финансискиот сектор	143
К. Чабулева, Т. Мицески, Т. Јованов	
Корелациона зависност меѓу живородени деца и склучени бракови и живородени деца и разведени бракови во Р. Македонија	150
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска	
Електронското банкарство - поим и ризици	162
М-р Дејан Методијески	
На „Долгата опашка“ во функција на туризмот	172
М-р Илија Груевски	
Политиката на девизниот курс во услови на фиксен режим при неговото формирање	179
Помлад асистент Марија Димитрије Гогова	
Општите психолошки фактори на однесување на потрошувачите	195
Асистент м-р Елизабета Митрева, Љубица Стефановска, дипл.маш.инж.	
Примена на методите и техниките за бездефектно производство во проектирањето на систем на квалитет и оптимизација на деловните процеси	202
М-р Стеван Лазар Габер	
Значајноста на фискалните правила за имплементација на стабилна фискална политика	213
М-р Љупчо Давчев	
Проценка и менаџирање на државен ризик	220
Т. Јованов¹, Т. Мицески², К. Чабулева³	
Корелациона зависност меѓу природниот прираст на населението и живородени деца и починати лица во Р. Македонија	230
М-р Илија Груевски	
Начини на одбрана од каматното влијание кај банките и другите финансиски институции	241

Stojan Kocev MSc SIX SIGMA and CMMI APPLICATIONS and SYNERGY	253
Душан Миланов - Центар за кариера и развој, м-р Борјан Ѓорѓиев Стилот на донесување на одлуки како карактеристика на личноста која дава понатамошни насоки за развој на човечките ресурси	267
Љубица Стефановска, м-р Елизабета Митрева Проектирање на систем на мотивација - нужност во остварување на стратегијата и целите на компаниите	279
Помлад асистент Емилија Митева Технолошки развој на малите и средните претпријатија во РМ преку програми за соработка со странски партнери	288
Помлад асистент Дарко Лазаров Странски директни инвестиции во Централна и Источна Европа	298
Помлад асистент Емилија Митева Улогата на Светска банка во светската економија	309
Марија Манева, Центар за односи со јавноста при УГД Маркетинг менаџмент во високообразовните институции	321
Дипл. психолог Билјана Герасимова Влијанието на степенот на образование, висината на личниот доход и областа на работа врз начинот на однесување при купување ...	329

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет - Штип

Д-р Ристо Фотов

ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ - ИМПЕРАТИВ НА СОВРЕМЕНИОТ СВЕТ

Abstract

The history of the economic growing confirms that it was based on consuming oriented concept, that, leads to the better quality of people's lives measured through the offer of a numbering quality industrial and alimentary products, significant improvement of life's standard, significant productivity, continuing of the average people life's length. But, contrary to this, this concept of economic growing at the same time is responsible for intensive degradation of life's environment, air pollution, water and land, as a result of widespread use D.D.T., radioactive waste plastic materials, waste mineral oils etc. and generates problems that go over local and regional borders. These problems that are product of the concept of economic development that is based on consuming oriented economy can be overcome only with making of permanent development that respects the three dimensions: economy, social and ecology.

Вовед

Поимот одржлив развој првобитно се споменува на подрачјето на шумарството. Тоа претставува меѓуоднос помеѓу сечењето шуми и пошумување со садење на нови садници. Меѓуодносот е во директна зависност и овозможува постојан прираст на шумите (сmee да се сече само онолку стебла колку нови садници истовремено се засадуваат).

Ако се разгледува на шумата како единствен екосистем, тогаш сличен меѓуоднос може да се примени и пошироко, на други (природни) екосистеми, што значи дека и на биосферата како екосистем во кој се одвива живот на Земјата.

На глобално светско стопанско ниво концептот на одржлив развој постепено се јавува во 70-тите години од минатиот век, како одговор на предизвиците на интензивниот технолошки и стопански развој, не водејќи притоа сметка за грижата за заштита на околината и заштита на природните ресурси.

Одржлив развој претставува развој кој ги задоволува потребите на сегашните генерации, а истовремено да не ги загрозува можностите на идните генерации да ги задоволуваат своите потреби.

Наведената дефиниција и денес служи како темел во настојувањата на меѓународната заедница во заштита и зачувување на околината.

Еден од основните концепти на економиката на природните ресурси и животната средина претставува концептот на одржливост или одржлив развој. Денес на овој концепт му припаѓа централно место во разгледувањето на долгорочните перспективи на опстанок и напредок на човештвото.

Но, да видиме од кога датира третирањето на овој концепт. Треба да се нагласи дека овој поим на одржливост не е нов, туку тој може да се сретне уште во дела на класичната економска наука. Во таа смисла Адам Смит, Давид Рикардо, а особено Малтус се обидуваат да најдат одговор на прашањата врзани за ограниченоста на природните ресурси, пред сè, на земјата, потоа за демографскиот раст, потоа за опаѓачките приноси во производството. Размислувањата на класиците се сведуваат на тоа дека периодите на демографскиот раст и напредокот на животниот стандард што сето тоа како последица на делувањето на законот на опаѓачките приноси во производството, би довело до претворање на тие периоди во стагнација и осиромашување, поради што, според нив, на долг рок единствено нултиот раст на стопанството и општеството евозможен и стабилен. Научните и географските откритија што се случија кон крајот од 19 век, наспроти песимизмот содржан во класичната мисла, влијае на внесување на оптимистичка визија за иднината на човештвото.

Со појавата на неокласичната теорија на растот, развиена во 20 век, прашањето на исцрпувањето на природните ресурси потполно го губи своето значење. Централно место во теоријата на економскиот раст му припаѓа на научно-техничкиот напредок, а со тоа и основен фактор на стопанскиот и општествениот развој. Со тоа се веруваше дека, особено поради впечатокот од повеќедеценискиот стабилен економски раст на светското стопанство, научно-техничкиот напредок има неограничени можности. Ваквото оптимистичко верување произлегуваше од фактот дека во рамките на кејнзијанската економска теорија и политика е даден одговор на сите предизвици на економска нестабилност. Тоа беше чувството на капиталистичкиот свет. Од друга страна, во истото тоа време, пак, социјалистичкиот блок веруваше или беше обземен со непоколебливото верување во исправноста на темелните поставки на т.н. научен социјализам, со што се веруваше дека со нивно спроведување, иднината на човештвото е осигурена.

Но, ваквите заблуди траеја до почетокот на 70-тите години од 20 век, кога светот се соочува со стагфлација, едновременно невработеност и инфлација, што го разниша верувањето во исправноста на кејнзијанската теорија и делотворноста на економската политика што е базирана на неа. И во социјалистичкиот свет станаа видливи длабоките пукантини

во стопанствата и општествата, пукнатини поради кои подоцна по две децении овој систем потополно ќе се сруши.

Несомнено е дека периодот на 70-тите години од минатиот век стана по многу нешта впечатлив. На сцена се појавуваат знаците на крајот на ерата на т.н. пантехнолошки оптимизам. Имено, првин се јавува во вид на т.н. нафтени шокови, проследени со пораст на светските цени на низа сировини и енергетски инпути. Тоа практично значи крај на еден период од развојот на економската мисла и создавање простор за развој на нов кој ќе се потпира на развојот и достигнувањата на природните науки, особено на физиката, т.е. термодинамиката, како и достигнувањата на биологијата и, се разбира, на прво место екологијата.

Значаен печат, би рекле, најзначаен чекор во развојот на економската теорија претставува појавата на низа дела од бројни автори во овој период. Особено влијание оствари појавата на книгата со наслов **„Законот на ентропија и економскиот процес“** (1971) од Nicholas Georgescu-Roegen. Понатаму појавата на книгата со наслов **„Граница на растот“** (1972) од Dennis Meadows и соработниците (нарачана од страна на Римскиот клуб - непрофитна невладина организација) во која се потенцира ограниченоста на сировинските и енергетските ресурси. Во оваа книга можеби претерано песимистички се предупредува на пропаста на човештвото, ако и понатаму се продолжува со дотогашните склоности кон раст. Се укажа дека растот на човештвото во минатите стотина години имаше особини на брз, квантитативен раст кои се заканува со нарушување на природната рамнотежа и достигнување на границата на раст. Една од последиците на брзиот пораст на бројот на населението на Земјата на забрзаната индустријализација и урбанизација е загадувањето на околината, пред сè, на природата која попримила алармантни размери. Светот се соочи со опасноста на изумирање на бројни растителни и животински видови со нагласена закана по здравјето на човекот. Последица на забрзаното трошење на залихите на необновливите сировини (нафта, руди на метали и др.) претставува експоненцијален пораст на потрошувачката на материјалните добра. Со оваа книга се алармира светската јавност за исцрпливоста на ресурсите и границите на растот, со што успева да го сврти вниманието на далеку поширок круг на светската научна и политичка јавност. На тој начин концептот на одржлив развој се најде во врвот на приоритетите на меѓународната политичка акција.

Со тоа на глобално светско стопанско ниво концептот на одржлив развој постапно станува концепт на економски развој, како одговор на предизвиците на интензивниот технолошки и стопански развој, кој не водел сметка за грижата за заштита на околината и заштита на природните ресурси.

Концептот на економски раст кој претпочитал потрошувачки ориентирана економија, неоспорно, придонесе до подобрување на квалитетот на живот на населението, во смисла појава на бројни квалитетни индустриски и прехранбени производи, значајно подобрување на животниот стандард (висока стапка на раст на националниот доход), висока продуктивност, зголемување на просечниот век на живот на населението (хигиена, медицина итн.), намалување на стапката на раст на бројот на населението (контрола на раѓањата, образование итн.). Но, наспроти тоа, потрошувачки ориентираната економија е одговорна и за поинтензивна деградација на животната средина, загадување на воздухот, водата и земјиштето, заради мошне распространетата употреба на DDT, радиоактивен отпад, отпадни пластични маси, отпадни минерални масла итн. и создаде проблеми кои ги надминуваат локалните и регионални граници: киселите дождови и глобалното загревање (затоплување).

Доколку се продолжи со потрошувачки ориентираната економија и емитирање на ваков развој од страна на новите растечки економии, тогаш што би можело да се очекува?

Во таа насока користиме можност да цитираме неколку податоци од Lester Boan, 2001, Есо-Есоному, кој го поставува прашањето: што би се случило ако една од новите растечки економии во светот (Кина) почне да го емитира во својот раст САД? Во тој случај би исчезнале ливадите и сточната храна и би биле потребни некои 343 милиони тони пченка, што е еднакво на целокупното американско производство на житарки, понатаму за патишта и улици би било потребно половина од земјиштето кое се користи за производство на ориз, бензин за автомобилите би требало повеќе од тоа што светското производство на нафта може да го обезбеди, ако би се ориентирале да се хранат со морски плодови како што тоа го прави Јапонија, би им требале 100 милиони тони морска храна што е еднакво на светскиот лов на риби итн.

Оттука, сосема е јасна потребата од одржлив развој. Несомнено е дека напредокот на теоријата на развојната економија придонесе за економски растеж на голем број земји. Но не треба да се запостави фактот дека избраните развојни модели многу често беа причина за нарушување на природната средина. Како резултат на избраните производствени процеси и модели на потрошувачка (кои се виновници за пораст на општествените трошоци - кои беа резултат од нарушувањата на природната средина) се наметна потребата од изнаоѓање на можности за т.н. **одржлив развој**.

Светот својата политичка акција ја насочува кон заеднички пристап во изнаоѓање на решенија.

Историските настаните, регистрирани, во однос на потребата за одржлив развој?

Во 1972 година во Стокхолм е одржана Првата светска конференција за околината (ЕКО I) под покровителство на ОН. На конференцијата се укажува на опасноста за околината, која настанува како резултат на технолошкиот развој, па следува во 1973 година - првата нафтена криза во светот, со која сосема јасно се укажа дека дојде крајот на ерата на евтина и масовна потрошувачка на материјалните добра, а потоа во 1979 година - Првата светска конференција за климата во Женева, а во 1985 година е откриена озонската дупка над Антарктикот и во 1986 година - нуклеарната катастрофа во Чернобил.

Неодминливо е прашањето зошто одржлив развој?

Од причини што земјата ја имаме наследено од предците, а позајмено од потомците, и од тие причини на потомците треба околината да им се остави во подобра состојба од што е наследена од предците! Но, што треба да се коригира во концептот на економскиот развој?

Досегашниот развој (или оксиморон т.е. економска политика базирана на погрешен концепт на раст продолжува да троши ресурси): доведува до зголемување на разликите меѓу земјите, раст на сиромаштија, глад, болести и загрозување на екосистемот.

Новата развојна политика треба да обезбеди подобар стандард за сите, и да овозможи побезбедна и подобра иднина на новите генерации. Пунктовите на новата развојна политика треба да бидат: социјални и економски прашања; заштита и управување со ресурсите за развој; јакнење на улогата на значајните општествени групи и средства за остварување на Агенда 21 од Рио де Жанеиро во 1992 година.

Кој е економскиот услов за одржлив развој?

Неопаѓачката (константната) потрошувачка и корисност во времето е економски услов за одржлив развој. Robert Solow (1974) е првиот претставник кој го поставил барањето за меѓугенерациска рамноправност во уживањето на природните добра, во согласност со теоријата на моралната правда на Rawls. Robert Solow во познатото дело од 1974 година го поставува барањето дека секоја генерација мора да има подеднакво право на уживање на благодетите од природата, т.е. животната средина, притоа смета дека само образецот на стопанскиот развој кој тоа го овозможува неограничено во текот на времето се смета

за одржлив. Но, мерењето на агрегатното ниво на благодети носи со себе низа методолошки проблеми, поради што донекаде како погодна за анализа се јавува нивото на потрошувачката. Така на пример, John Hartwick (1977, 1978) одржливоста ја дефинира во смисла на неопатчка потрошувачка на човештвото во текот на времето и се обидува да ги утврди условите кои тоа го овозможуваат.

Теоретската основа на овој концепт за прв пат се среќава кај J.M.Hartwick (1977) во неговиот труд *“Intergenerational Equity and the Investing Rents from Exhaustible Resources”*, каде главниот акцент е ставен на можностите за супституција на производствените фактори.

Покрај супституцијата на производствените фактори свој прилог во остварување на одржлив развој може да даде и процесот на дематеријализација и рециклирањето.

Настојувањата да се троши што помалку материјали во задоволување на човековите потреби се нарекува **концепт на дематеријализација**. Овој концепт и процес е од долгорочен карактер и истиот се базира на поставките на одржлив развој, и се огледа во намалена употреба на материјали, пакување, продолжена употреба на материјалите, намалено трошење. Во таа насока впечатлив пример е развојот на мобилната телефонија која не троши телекомуникациски водови и кабли, што е од особена важност поради тоа што се заштедува бакар.

Дефиниција за одржлив развој

На Меѓународната конференција за околината (Рио де Жанеиро, 1992 година), во рамките на документот АГЕНДА 21, Програма за 21-то столетие, е прифатена стратегија на долгорочен развој на Земјата, означен **како концепт на одржлив развој** (*sustainable development*). Одржливиот развој, во овој документ, се дефинира како: „Развој кој ги задоволува потребите на сегашноста без загрозување на можностите на идните генерации да ги задоволат сопствените потреби“. Дефиницијата за одржлив развој, која се наведува во извештајот *“Our Common Future”*, поднесен од Gro Harlem Brundtland, премиер на норвешката влада, претседавач со Комисијата формирана од ОН за животна средина и развој од 1987 година гласи:

„**Одржлив развој** претставува развој кој ги задоволува потребите на сегашните генерации, а истовремено да не ги загрозува можностите на идните генерации да ги задоволуваат своите потреби“.

Наведената дефиниција и денес служи како темел во настојувањата на меѓународната заедница во заштита и зачувување на околината. Значи, можно е само таков стопански развој кој ќе го сочува целокупната околина (атмосфера, хидросфера, литосфера) и целокупноста на природните (посебно на необновливите) ресурси и за генерациите кои доаѓаат по нас!

Факт е што само две години по поднесувањето на извештајот „*Our Common Future*“ на Gro Harlem Brundtland „Наша заедничка иднина“ се забележани преку 140 различни дефиниции за одржлив развој. Тоа впрочем зборува дека не постои единствена и општоприфатена дефиниција за поимот одржлив развој.

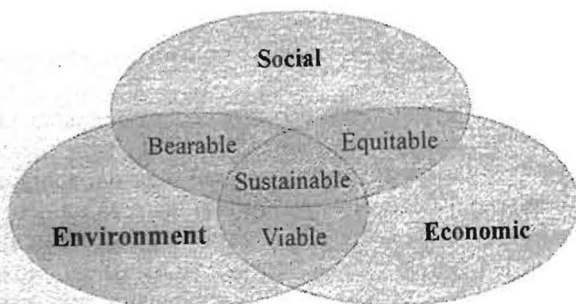
Интересна е дефиницијата за одржлив развој која ја дава Robert Solow во своите подоцнежни трудови (1986, 1991), каде се изнесува нешто послаб, но аналитички поподобен критериум за одржливост. Во своите елаборации поаѓа од фактот дека преференциите на идните генерации за нас се непознати, поради тоа е невозможно да се размислува за нивото на корисност што некои природни ресурси ќе им го овозможат на идните генерации. Поради тоа Robert Solow се определил дека како критериум на одржливост да се наведе зачуваноста на производните можности. Тоа значи дека стопанскиот развој има шанси да биде одржлив, наспроти во минатото потрошените нерепродуктивни ресурси, доколку намалените залихи на ресурси бидат надоместени со зголемена количина и квалитет на човечки капитал, како и со акумулиран интелектуален капитал. Оттука произлегува заклучок дека постои можност за супституција на природниот со некој друг вид капитал. Според мислење на Robert Solow и неговите следбеници (Dasgupta и Heal 1979), производствениот потенцијал во кој било момент зависи од количината достапни производствени фактори. Во производствени фактори покрај човечкиот труд, се вбројуваат разни облици на капитал. тие грубо можат да се поделат на: природен капитал т.е. природни ресурси; потоа физички капитал (опрема, згради, машини и сл.) кој е настанат со инвестирање на фондовите на акумулацијата; понатаму човечкиот капитал, во облик на залиха на стекнато знаење и искуство, со кое поединци учествуваат во производствените процеси и интелектуален капитал, како научен, технички и во најширока смисла културен потенцијал со кој општеството располага во одредено време. Или глобалната производствена функција може да се претстави:

$$Q=Q(L, KN, KH)$$

Со цел да се исполни критериумот одржливост треба вкупната залиха на капитал, а тоа значи $(KN + KH)$, да не опаѓа со текот на времето. Услов

за тоа е постоење на извесен степен на супституција помеѓу различни облици на капитал, пред сè, на природниот и физичкиот, а особено на природниот и интелектуалниот (Dasgupta и Heal 1979).¹

Со текот на децениите, дефиницијата одржлив развој се менувала, но суштината на концептот е дека одржливоста може да се постигне само со респектирање на трите димензии: економска, социјална и еколошка.²

Во контекст на дефиницијата за одржлив развој, интересна е сликовитата споредба на одржливиот развој, со ренесансниот стол, која потекнува од Франческо ди Кастри (Francesco di Castri), директор на Францускиот национален центар за научни истражувања.

Според Кастри, „столот на одржливиот развој“ има четири потпирачи: 1. економски, 2. социјален, 3. културен и 4. животна средина.

Одржливиот развој е можен само кога сите четири потпирачи на развојот се присутни и подеднакво важни. Ако една „нога“ на столот, т.е. потпирачот на развојот, е подолга или пократка, не може удобно да се седне или столот, може да се падне, односно одржливиот развој ќе биде загрозен или нема да се оствари.

Зошто е неопходно имплементирање на концептот одржлив развој?

Одржливиот развој претставува најголем предизвик на современиот свет. Несомнен е фактот што и покрај техничко-технолошката револуција на 20 век, **петина од човечката популација во светот е со приходи помали од 1\$ дневно.** Во многу земји е остварен исклучителен развој по Втората светска војна во многу области, но често на штета на животната средина на глобално ниво.

¹ Dasgupta, P and Heal, G (1979) Economic Theory and Exhaustible Resources. Cambridge, UK, Cambridge Univ. Press.

² Википедија

Заштитата на животната средина од економски аспект може да се сведе на најрационално користење на ресурсите во време и простор. Промените кои доведуваат до деградација на животната средина се резултат на екстензивниот стопански развој, нерационална употреба на природните ресурси и рапидното зголемување на населението. Стана сосема јасно дека проблемите на заштита на животната средина во голем број случаи не можат да се решаваат само на национално ниво. Глобален интерес на заштита на животната средина е искажан преку: **намалување на потрошувачката на материјали и енергија, унапредување на квалитетот и трајноста на производите, преработката и повторна употреба на користените материјали и воведување на технологијата со мала количина на отпад...**

Соочени со императивот на современиот све т- одржлив развој и во настојувањата да се изнајдат решенија за овој современ предизвик во 1984 – 1987 година е основана Светска комисија за развој и заштита на животната средина – Наша заедничка иднина. Под раководство на норвешкиот претседател на владата, госпоѓата **Gro Harlem Brundtland**, Комисијата по три години работа разгледувајќи ги интегрално социјалните, економските, културните и еколошките проблеми, објавила извештај со наслов **“Our Common Future”**. По прв пат се разгледуваат во еден интегрален облик основните прашања на човештвото и даваат некои насоки за глобално решавање на идентификуваните проблеми.

Што подразбира одржлив развој?

Одржливиот развој вклучува барања за промени на сите подрачја од животот. Посебно е потребно менување на потрошувачките навики. Потребно е смислено прераспределување на сите природни и општествени ресурси. Во таа смисла е интересно поимањето на F. Сарга, кој вели: *“...човековата заедница не е потребно одново да се осмислува, туку е потребно промислување за нова реорганизација на таа заедница во смисла и по примерот на природниот екосистем...”*.

Несомнено, одржливиот развој вклучува остварување едновременно на 4 цели: општествен развој во кој се препознаени потребите за секој; квалитетна заштита на околината; умерено (разумно) користење на природните ресурси; одржување на високи и стабилни нивоа на стопански раст и вработеност. Незамислив е одржлив развој без истовремено остварување на економска сигурност, социјална праведност и еколошка рамнотежа, без притоа да се дава предност на некоја од овие компоненти кои се еднакво важни.

Економската сигурност вклучува: економска сигурност е возможна само со здрава околина и со здраво општествено уредување, зголемување на продуктивноста и производството на корисни добра и услуги, намалување на сиромаштијата во светот и задоволување на темелните потреби на луѓето, обезбедување праведна распределба на добрата претставува постојано предупредување, обезбедување на вработеност, плати, нови инвестиции, трговија и дистрибуција на стоки, обезбедување на иновативност, претприемништво, економијата да се приспособува на децентрализираниот светски пазар.

Социјалната праведност вклучува: обезбедување и поттикнување на културолошките различности, одржување и поддржување на институциите на општествените системи, поддржување на социјалната правичност и полова еднаквост, овозможување учество во одлучувањето на сите сегменти во општеството, обезбедување можности за правична наобразба за сите, создавање еднакви можности за развој, посебно на релацијата Север-Југ, социјалната праведност се мери со напредокот на оние кои внатре во заедницата се во најнеповолна положба.

Еколошка рамнотежа подразбира: обезбедување и одржување на генетска различност, поддржување на биолошко производство, развивање отпор кон негативните влијанија на околината, поттикнување и овозможување на поткрепа во случај на настанување на негативни влијанија, обезбедување чиста околина и стабилна клима, поттикнување на еко-делотворност во сите делови на општеството.

Како до одржлив развој?

Остварувањето на одржлив развој подразбира исполнување на одредени активности, како што се: рециклирање односно одново користење на секундарните сировини, намалување на испуштањето на агресивни и штетни емисии во околината, намалено трошење, посебно необновливи природни ресурси, заштита на околината што станува интегрален дел на процесот на економскиот развој, овозможување слободен пристап до информациите за состојбата и заштитата на околината, воспоставување и спроведување на национални и меѓународни норми и прописи за заштита на околината, применување принцип на претпазливост во процесот на заштита на околината, системски пристап во решавање на проблематиката на одржливост.

Во 1997 година е објавена студија на ОН, работена за UNDP, во која се укажува на големите трошоци за еколошките проекти за контрола на загадувањето на животната средина. Исто така, оваа студија укажува дека

стопанскиот раст на ЗВР бара нови извори на енергија и дека во рамките на развојот на новите енергетски капацитети дел од средствата треба да се насочат на проекти за експлоатација на обновливи извори на енергија, што би придонело за намалување на загаденоста на животната средина. Концептот одржлив развој е насочен кон зачувување на природниот екосистем и кон рационално користење на природното богатство на земјите и сето тоа во контекст на подигање на квалитетот на животот. Значи, квалитетот на економскиот растеж зависи и од тоа дали и колку економскиот растеж е физички деструктивен, односно дали и колку влијае врз намалување на шумскиот фонд, загадувањето на водите, почвата, воздухот итн. Но, не треба да се заборава дека одржливиот развој не е поврзан само со природната средина. Секако дека од особено значење се и општествениот и економскиот систем, кои преку својата флексибилност треба да придонесат за зачувување на можностите и шансите за благосостојба на идните генерации.

Користена литература

- Dasgupta, P and Heal, G (1979) *Economic Theory and Exhaustible Resources*.
Cambridge, UK, Cambridge Univ. Press
- Википедија
- Рио декларација за животната средина и развојот
- Centar za strateshke ekonomska istrazivanja "Vojvodina CESS", casopis za regionalnu politiku i razvoj, NO 4, februar 2008
- Дубравка Бачун: Одрживи развој, пословна етика, околиш; Хрватска конференција о квалитети - Опатија, 18-20.5.2005
- Beard, T.R. Lozada, G. (1999) *Economics, Entropy and the Environment* Cheltenham, UK, Edward Elgar
- [Http://www.johannensburgsummit.org/html/documents](http://www.johannensburgsummit.org/html/documents)
- D.MEADOWS: "The Limits to Growth", Potomac Associates, Washington, 1972
- "Our Common Future", World Commission on Environment and Development (WCED), Oxford University Press, 1987.